

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تفسیر صفحہ ۱۱ قرآن کریم _ سورہ بقرہ _ آیات ۷۰ تا ۷۶

استاد : دکتر شیر محمد علیپور

گرداورنده : احسان احمدی

تفسیر

موضوعی

قرآن

قَالُوا اَدْعُ لَنَا رَبَّكَ يَبِّئِنَّا مَا هِيَ اِنَّ الْبَقَرَ تَشَبَهَ عَلَيْنَا وَاِنَّا
 اِنْ شَاءَ اللهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ اِنَّهٗ يَقُولُ اِنَّهَا بَقْرَةٌ لَا ذَلُولٌ
 تُشِيرُ الْاَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا قَالُوا
 اَلَنْ جِئْت بِالْحَقِّ فَذَبُّوْهَا وَمَا كَادُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿٧١﴾ وَاِذْ
 قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَاذْرَءْتُمْ فِيهَا وَاللهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ
 ﴿٧٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوْهُ بِبَعْضِهَا كَذٰلِكَ يُحْيِي اللهُ الْمَوْتٰى وَيُرِيْكُمْ
 اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوْبُكُمْ مِنْۢ بَعْدِ
 ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ قَسُوَةً وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا
 يَتَفَجَّرُ مِنْهٗۤ اَنْهٰرٌ وَاِنْ مِنْهَا لَمَا يَشَّقُقُ فَيَخْرُجُ مِنْهٗ الْمَآءُ
 وَاِنْ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشِيَةِ اللهِ وَمَا اللهُ بِغَافِلٍ عَمَّا
 تَعْمَلُوْنَ ﴿٧٤﴾ اَفَتَطْمَعُوْنَ اَنْ يُؤْمِنُوْا الْكُفْرَ وَقَدْ كَانَ
 فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُوْنَ كَلَامَ اللهِ ثُمَّ يَحْرِفُوْنَهُ مِنْۢ بَعْدِ
 مَا عَقِلُوْهُ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا قَالُوْا ءَا مَنَّا
 وَاِذَا خَلَا بِبَعْضِهِمْ اِلَىۤ بَعْضٍ قَالُوْا اتَّخَذْتُوْنَهُمْ بِمَآ فَتَحَ اللهُ
 عَلَيْكُمْ لِيُحَاجَّوْكُمْ بِهِۦ عِنْدَ رَبِّكُمْ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٧٦﴾

بار دیگر گفتند: «از خدایت بخواه برای ما روشن کند که آن گاو دقیقاً چطور گاوی
 باشد. ویژگی های آن گاو هنوز برای ما مبهم است؛ ولی با توضیح بیشتر، ان شاء الله
 متوجه خواهیم شد.» ۷۰ گفت که خدا می فرماید: «نه آن قدر رام باشد که زمین را
 شخم بزند و نه مزرعه را آبیاری بکند؛ اما بسیار سالم باشد و هیچ لکه و خالی نداشته
 باشد.» بنی اسرائیل گفتند: «الآن حق مطلب را ادا کردی!» به هر حال، چنین گاوی را
 سر بریدند. چیزی نمانده بود که فرمان خدا را انجام ندهند! ۷۱
 این همه، زمانی بود که کسی را کشتید و مرگش را به گردن همدیگر انداختید و خدا
 می خواست مخفی کاری تان را آشکار کند: ۷۲ پس گفتیم: «قسمتی از آن گاو سربریده
 را به جسد مقتول بزنید تا زنده شود و قاتلش را معرفی کند.» خدا مرده ها را این طور
 زنده می کند و نشانه های قدرتش را نشان تان می دهد تا عقلتان را به کار بیندازید. ۷۳
 ولی به جای اینکه عبرت بگیرید، دل هایتان مثل سنگ شد و بلکه سخت تر از آن!
 آخر، سنگ هایی هست که از دلشان جوی های پرآب جاری می شود یا بعضی هایشان
 می شکافد و قطره های آب از آن بیرون می آید. سنگ هایی هم هست که از ترس خدا از
 بالای کوه ها فرو می ریزد! البته خدا بی خبر نیست که شما سنگدل ها چه می کنید! ۷۴
 با وجود این، آیا شما مسلمانان انتظار دارید چنین مردمی به حقانیت شما اعتراف
 کنند؟! یا آنکه عده ای از آن ها سخنان خدا را می شنیدند و بعد از فهمیدنش تغییرش
 می دادند! درحالی که زشتی کارشان را می دانستند. ۷۵
 وقتی یهودی ها یا مسلمانان روه روه می شوند، می گویند: «اسلام آورده ایم؛» اما
 وقتی با هم خلوت می کنند، بزرگانشان می گویند: «چرا با مسلمانان چیزهایی را
 در میان می گذارید که خدا در تورات درباره پیامبر اسلام برایتان مشخص کرده؟!
 نمی گویند در قیامت، پیش خدا، از آن ها به ضررتان استفاده کند؟! پس چرا عقلتان
 را به کار نمی اندازید؟!» ۷۶

«قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا
وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ» (٧٠)

(بار دیگر به موسی) گفتند: از پروردگارت برای ما بخواه تا بر ما روشن کند چگونه گاو باشد؟ زیرا این گاو بر ما

مشتبه شده و اگر خداوند بخواهد (با توضیحات تو) حتماً هدایت خواهیم شد.

* اعتدال در هر کاری یک ارزش است. گاهی افراد با دیدن نشانه‌ای بسیار ساده، یقین پیدا می‌کنند؛ ولی برخی با وجود بیان صریح «أَنْ تَذَبَحُوا بَقْرَةً» وسوسه می‌کنند. نباید در بیان‌های روشن و صریح، دچار وسوسه شد.

* در حدیث آمده است که پیامبر علیه السلام فرمود: بنی اسرائیل مأمور ذبح یک گاو ساده و معمولی بودند، لکن چون سخت گرفتند و بهانه آوردند، خداوند نیز بر آنان سخت گرفت. «تفسیر نورالثقلین، ج ۱، ص ۸۹»

پیام های سوره بقره

«يُبَيِّنُ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا»

گاهی سؤال برای تحقیق و علم و آگاهی نیست؛ بلکه نشانه روح لجابت و ظفر رفتن است.

«إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا»

توجه به مسائل فرعی، انسان را از تمرکز نسبت به مسائل اساسی، باز می‌دارد.

آیه ۷۰

(کلمه «رَبَّكَ» به جای «رَبَّنَا»
یک نوع جسارت بود که بارها
تکرار شد، ولی حضرت موسی
به روی خود نیاورد.)

رهبران الهی، سعه صدر دارند و جسارت را
به روی خود نمی‌آورند.

«إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا»

روحیه لجابت باعث می‌شود حق بر
انسان مشتبه شود

«قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولَ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شَيْءَ فِيهَا قَالُوا الْآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فذَبْحُوهَا وَ مَا كَادُوا يَفْعَلُونَ» (٧١)

(موسی) گفت: خداوند می فرماید: همانا آن گاو است که نه چنان رام باشد که زمین را شخم زند و نه کشتزار را آبیاری کند.

از هر عیبی برکنار است و هیچ لکه‌ای در (رنگ) آن نیست. گفتند: الآن حق (مطلب) را آوروی! پس (چنان گاو را پیدا کرده و) آن را سر بریزند، ولی

نزدیک بود انجام دهند.

یهود نسبت به پیامبر خود بی ادب بودند، با آنکه خود به دنبال بهانه و راه فرار بودند، وقتی مجبور به انجام فرمان شدند،

به موسی گفتند: «الآن جِئْتَ بِالْحَقِّ» حالا حق گفتی.

گویا قبل از این باطل می گفته است.

«ذُلُولٌ» به معنای حیوان رام شده،

«تُئِيرُ» از «أَثَارَهُ» به معنای شخم زدن،

«مُسَلَّمَةٌ» به معنای سالم از هر عیب و نقص عضوی

و «شِیْءٌ» از «وشی» به معنای خال، و «لا شِیْءٌ» یعنی خال یا رگه رنگ دیگری نداشته باشد.

پیام های سوره بقره

«جئت بِالْحَقِّ»

غرور و هوس، کار را به جایی می‌رساند که انسان هر چه را طبق میل خودش باشد، حق می‌داند.

«لا ذَلُولٌ» «وَلَا تَسْقَى»

در اجرای طرح‌ها، عناصر و منابع فعال و تولیدی و اقتصادی را منهدم نکنید

آیه ۷۱

«مُسَلَّمَةٌ»

آنچه در راه فرمان خدا مصرف می‌شود، باید سالم باشد. در سفر حج نیز زائر خانه خدا باید روز عید قربان، حیوان سالم ذبح کند.

«وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادِّارِأْتُمْ فِيهَا وَٱللَّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ» (٧٢)

و (به یاد آورید) هنگامی که فروری را به قتل رسانیدید و سپس دربارۀ (قاتل) او، به نزاع پرداختید، ولی خداوند آنچه را شما

پنهان می داشتید، آشکار می سازد.

* جریان قتل و فرمان ذبح گاو، در آیات قبل به طور مفصل بیان شده است؛ ولی این آیه خلاصه ماجرا را ذکر می کند تا هشداری مجدد باشد که آنچه را شما پنهان می داشتید، خداوند با فرمان ذبح و زدن قسمتی از گاو به بدن مقتول و زنده شدن مقتول و معرفی نمودن قاتل خویش، افشا ساخت و از خلاف کاری های شما پرده برداشت.

* حدیثی در در المنثور نقل شده که اگر انسان در لابه لای سنگ های محکم که هیچ روزنه ای در آن نباشد، عملی را انجام دهد، خداوند آن را برای مردم ظاهر می کند. «تفسیر در المنثور، ج ۱، ص ۷۸»

* در روایات می خوانیم: گاو میان سالِ زرد رنگ با آن خصوصیات، تنها در اختیار جوانی بود که معاملهٔ پرسودی برایش پیش آمده بود، اما چون کلید انبار زیر سر پدرش بود و او برای اینکه پدر را بیدار نکند، از سود گذشت.

* خداوند برای جبران این خدمت فرزند به پدر، پاسخ بهانه‌های بنی اسرائیل را چنان قرار داد که گاو آن جوان، متعین شود تا آن را با قیمت گران بفروشد.
حضرت موسی فرمود: «انظروا الی البر ما یبلغ باهله» بنگرید به نیکی، که چه به اهلش می‌رساند.
«تفسیر نورالثقلین، ج ۱، ص ۸۸»

پیام های سوره بقره

«وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ»

غافل از آنکه اگر خداوند بخواهد، با زدن مرده‌ای بر مرده دیگر، مسائل را روشن و مجرم را افشا می‌کند.

«وَإِذْ قَتَلْتُمْ»

هر کس به گناه دیگران راضی باشد، در گناه آنان شریک است. خداوند به یهودیان زمان پیامبر نسبت قتل داده است؛ گویا آنان به قتل زمان موسی راضی بودند.

آیه ۷۲

گاهی انسان با نسبت دادن جرم به دیگران، می‌خواهد با حيله آن را از خود دفع کند.

«فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَىٰ وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ» (۷۳)

پس گفتیم: قسمتی از گاو ذبح شده را به مفتول برنید (تا زنده شود و قاتل را معرفی کند) خداوند این گونه مردگان را زنده

می کند و آیات خود را به شما نشان می دهد؛ شاید تعقل کنید.

پیام های سوره بقره

«اضْرِبُوهُ»

اطمینان و اعتماد مردم را جلب کنید.
حضرت موسی، شخصاً به زدن قسمتی از بدن گاو به مقتول اقدام نکرد؛ بلکه به مردم فرمود: خودتان این کار را بکنید.

«كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى»

لورم اپیسوم متن ساختگی با تولید سادگی نامفهوم

آیه ۷۳

«لَعَلَّكُمْ تَعْقُلُونَ»

اگر روح و فکر انسان آلوده باشد، دیدن آیات الهی نیز تعقل را در او برنمی‌انگیزد.
(تعقل با واژه «لعل» به‌کار رفته است.)

«لَعَلَّكُمْ تَعْقُلُونَ»

دیدن نشانه‌های قدرت الهی، برای تعقل دائمی انسان هاست، نه تعجب لحظه‌ای.

«ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنْ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنْ مِنْهَا لَمَا يَشَقُّ فَيُخْرِجُ مِنْهُ الْمَاءَ وَإِنْ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ» (٧٤)

سپس دل‌های شما بعد از این جریان سخت شد، همچون سنگ یا سخت‌تر!

چرا که از پاره‌ای سنگ‌ها، نخرها شکافته (و جاری) می‌شود و پاره‌ای از آنها، شکاف برمی‌دارد و آب از آن تراوش می‌کند، و بعضی از سنگ‌ها

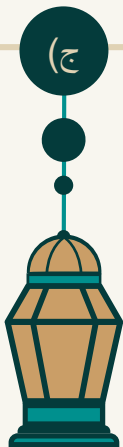
از خوف خدا (از فراز کوه) به‌زیر می‌افتند. (اما دل‌های شما هیچ متأثر نمی‌شود) و خداوند از اعمال شما غافل نیست.

* آیات قبل، بسیاری از الطاف الهی دربارهٔ بنی اسرائیل، از قبیل رهایی از شرِّ فرعون، شکافته شدن دریا، قبول توبهٔ آنان از گوساله‌پرستی، نزول بهترین غذاها، سایه‌بان قرار دادن ابرها و رهبری معصوم را یاد آور شد و در نهایت، ماجرای قتل نفس و چگونگی کشف قاتل با یک‌روش اعجاز آمیز را بازگو کرد.

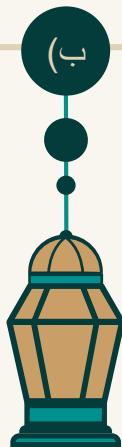
* خداوند در این آیه می‌فرماید: به جهت بی‌توجهی شما به این همه نشانه و آیه که از روی لجاجت و کینه بود، دل‌های شما را قساوت فراگرفت و سنگدل شدید و ای بسا که دل‌های‌تان از سنگ نیز سخت‌تر شد.

سنگ ها مراحل مختلفی دارند :

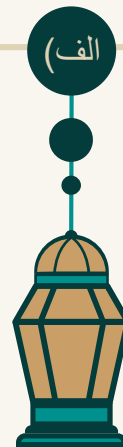
«يَهْبِطُ مِنْ خَشِيَةِ اللَّهِ»

از خشیت الهی، سقوط و سجود دارند.

«فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ»

انفجار ندارند، ولی حداقل خود و اطراف خود را تر می‌کنند.

«يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ»

خُرد می‌شوند، از آنها نهرها جاری شده و انسان‌ها را سیراب می‌کنند.

پیام های سوره بقره

«ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ»

قساوت و سنگدلی، بدترین نوع مرض روحی است که به جهت لجابت های پی در پی، برای انسان پیدا می شود

«قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ»

مشاهده آیات و الطاف الهی، در افراد لجوج به جای تقویت ایمان، موجب قساوت قلب می گردد.

همچنان که قرآن، برای مؤمنان مایه شفا و رحمت و برای ظالمان، موجب زیان و خسارت است. «اسراء، ۸۲»

آیه ۷۴

«قَسَتْ قُلُوبُكُمْ»

کاری نکنیم که نسل ما، شرمنده رفتار ما شود؛ نیاکان سنگدل شدند، ولی خداوند به نسل آنان می گوید: «قَسَتْ قُلُوبُكُمْ»

«كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً»

قساوت، مراحلی دارد.

پیام های سوره بقره

«كَالْحِجَارَةِ»

با ساده‌ترین تشبیه، عمیق‌ترین معارف را می‌توان بیان کرد.

«وَإِنْ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ»

جمادات، مرحله‌ای از شعور را دارا هستند؛ زیرا خوف و خشیت دارند. با توجه به اینکه خشیت، تنها برخاسته از علم است، نه چیز دیگر: «إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ» «فاطر، ۲۸»

آیه ۷۴

۷

۵

۸

۶

«كَالْحِجَارَةِ» «وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ»

داروی قساوت، توجه به علم خداوند است.

«وَإِنْ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ»

انتقادات باید مستند باشد. قرآن که می‌فرماید: دل‌های بعضی از سنگ سفت‌تر است، دلیل آن را که جاری‌شدن آب از کنار سنگ است، بیان می‌دارد

پیام های سوره بقره

«وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ»

خداوند به همه کارهای ما آگاه است.

«قَسَتْ قُلُوبُكُمْ» «عَمَّا تَعْمَلُونَ»

سنگدلی، در رفتار ما مؤثر است.

آیه ۷۴

«أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا بَكُمْ وَ قَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ
كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يَحْرَفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَ هُمْ يَعْلَمُونَ» (۷۵)

(پس ای مؤمنان!) آیا انتظار دارید (که یهودیان سرسخت)، به (دین) شما ایمان بیاورند؟ درحالی که عده‌ای از آنان،

سخنان خدا را می‌شنیدند و پس از غمخیزنش، آن را تحریف می‌کردند با آنکه (حق را) می‌دانستند.

پیام های سوره بقره

«أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا»

انتظار ایمان آوردن مردم نیز نیکوست، ولی همه این توفیق را ندارند، شما هم انتظار آن را نداشته باشید.

«أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ»

با وجود دانشمندان لجوج و خطرناک، امیدی به اصلاح جامعه نیست.

آیه ۷۵

«فَرِيقٌ مِنْهُمْ» «يُحَرِّفُونَهُ»

در انتقاد، انصاف را مراعات کنیم. همه یهودیان اهل تحریف نبودند.

«بَعْدَ مَا عَقَلُوهُ»

به اصلاح عوام فاسد، امیدی هست؛ ولی به اصلاح دانشمند منحرف لجوج، امیدی نیست.

پیام های سوره بقره

«يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ»

شناخت حق، غیر از قبول حق است.
افرادی حق را می‌شناسند، ولی حاضر
نیستند به آن اقرار کنند.

«يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ»

تحریفاتی خطرناکتر است که
کارشناسانه و آگاهانه باشد.

آیه ۷۵

«مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ»

جاهلِ مقصّر، مورد تهدید است نه جاهل
بی‌خبر.

«يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَ
هُمْ يَعْلَمُونَ»

تحریف، گناه علما و دانشمندان است.

«وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بِبَعْضِهِمْ إِلَىٰ بَعْضٍ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُم بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ»

و (همین یهودیان) هنگامی که مؤمنان را ملاقات می کنند، می گویند: ایمان آوردیم، ولی هنگامی که بعضی از آنها با بعضی دیگر خلوت می کنند،

می گویند: چرا آنچه را که خداوند (در باره صفات پیامبر اسلام) برای شما (در تورات) گشوده (و بیان کرده، به مسلمانان) بازگو می کنید تا

(روز رستاخیز) در پیشگاه پروردگارتان بر ضد شما به آن استدلال کنند؟ پس آیا تعقل نمی کنید؟

* برخی از یهود وقتی مسلمانان را می دیدند، به آنها می گفتند: چون اوصاف و نشانه های محمد صلی الله علیه و آله در تورات ما هست، ما نیز ایمان آورده ایم.

* ولی بعضی افراد وقتی به آنان می رسیدند، آنان را مورد سرزنش و مؤاخذه قرار می دادند که چرا اوصاف و نشانه های محمد صلی الله علیه و آله را برای مسلمانان بازگو می کنید؟ اگر آنچه در تورات است به آنها خبر دهید، روز قیامت علیه شما به کار می گیرند.

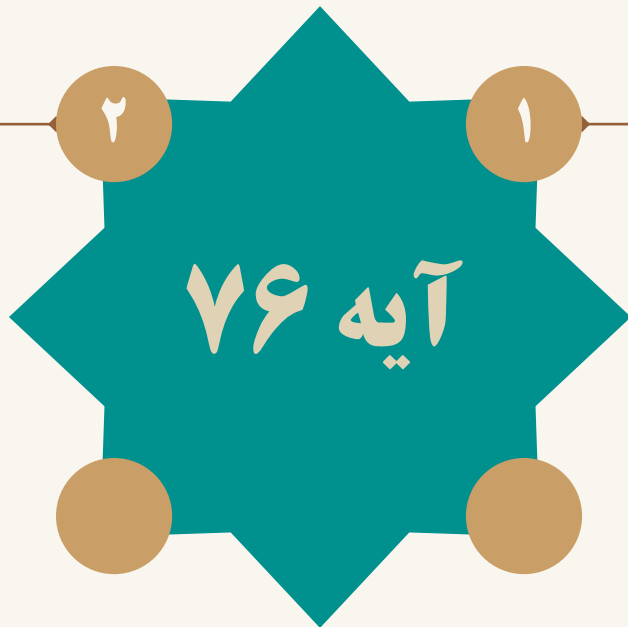
پیام های سوره بقره

«قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا»

انسان وقتی حقیقت را فهمید، باید از آن پیروی کند و نباید با ارباب و تهدید دیگران و نفوذ مقام این و آن، حقیقت را نادیده بگیرد. ای بسا اگر در آن روز دانشمندان کتمان حق نمی‌کردند، این همه یهودی و مسیحی وجود نداشت.

«أُتُحَدِّثُونَهُمْ» «أَفَلَا تَعْقِلُونَ»

در نظر منحرفان، نفاق و کتمان حقیقت برای حفظ موقعیت و تعصب نابه‌جا، نشانه عقل و عاقلانه عمل کردن است.

منبع

استاد محسن قرائتی ،
تفسیر نور، ج ۱، ص ۱۳۶-
۱۴۳.

با تشکر از توجه شما

پاییز ۱۴۰۳

پایان